

נועים אליעזר

חקרי משפט
עמותה לחקר המשפט היהודי (ע"ד)
שיעורי מורינו הגאון רבי אליעזר רוט שליט"א
חקת תשפ"ב * מס' 240

בענין טומאה תחת אוהל, ובדין שדייה לטומאה

וכל איש אשר יגע על פני השדה וגוי
(במדבר י"ט, ט"ז)

בחידושי מרן רי"ז הלוי

א) הנה בחידושי מרן רי"ז הלוי (כאן) ביאר: "ל עפמש"כ אאמו"ר זצ"ל דכל טומאה שתחת אהל פקע מיניה דין בקיעה כנגדה וגם טומאת מאהיל כנגד הטומאה ג"כ ליתא בטומאה שתחת אהל, יעוי"ש בספרו פפי"ט מטומאת מת בענין כוורת, ובפכ"ד שם לענין מחצה על מחצה דמייתי לה מהא דמקצת טומאה בבית ומקצתה תחת ארובה המקצת שבבית אינו מצטרף לטמא את העומד על גבי הארובה אף שמאהיל הוא על כולה ע"י האהלת המקצת, יעוי"ש בדבריו. ולפי זה י"ל דהיינו דכתיב הכא על פני השדה, עיין נזיר דף נ"ג דהקרא קאי על טומאת מאהיל כנגד הטומאה, וזהו דכתיב בקרא על פני השדה לומר דרק על פני השדה שהטומאה אינה תחת אהל אז הוא דאיתא לטומאה זו של מאהיל כנגדה, אבל כשהמת הוא באהל אז כל טומאתה הוא רק מחמת האהל, אבל אינו בכלל אשר יגע ע"י האהלת כנגדה, ודו"ק". עכ"ד.

בענין דין כתלי הבית שיש בהם טומאה

ב) והנה שנינו (בפ"ו דאהלות מ"ג), כותל המשמש את הבית ידון מחצה למחצה, כיצד כותל שהוא לאויר והטומאה בתוכו, מחציו ולפנים הבית טמא והעומד מלמעלן טהור, מחציו ולחוץ הבית טהור והעומד מלמעלן טמא, מחצה למחצה הבית טמא והעומד מלמעלן רבי מאיר מטמא וחכמים מטהרין רבי יהודה אומר כל הכותל לבית. הר"ש פירש דנחלקו במחצה למחצה האם שדינן להכא ולהכא לחומרא. וז"ל: "רבי מאיר מטמא קסבר דלהחמיר שידן להו בתר בית ובתר

אויר, וחכמים מטהרין דלגמרי שדינן להו בתר בית". עכ"ל.

בביאור גדר דין שדייה

ג) והנה אם גדר דין שדייה הוא על גוף הכותל, לכאורה יש בזה טומאה בפנים וגם טומאה בחוץ, דהרי כל שהטומאה באמצע ומקצתה במחצה זה ומקצתה במחצה זה. - וצ"ל דדין שדייה היא על גוף הטומאה שבחוץ, והיינו דהשדייה היא על גוף הטומאה. והא דשנינו (פ"י דאהלות מ"א) דטומאה שמקצתה בבית ומקצתה כנגד ארובה הבית טמא וכנגד הארובה טמא, ופירש הר"ש שם דהבית טמא משום שאנו מושכים כל הטומאה לבית לחומרא, והא דכנגד ארובה נמי טמא הוא משום שהזית נמשך לכאן ולכאן.

בגדר טומאה נגרת לכאן או לכאן

וחזינן דטומאה שמקצתה באוהל אינה מטמאה את האוהל באהילתו, מ"מ הטומאה המונחת בין שניהם אינה מטמאה אלא אם כן היא נגרת לכאן או לכאן, ונחלקו ר"מ וחכמים להיכן שדינן להו.

בביאור הגר"א, ובשיטת הרמב"ם

ד) והנה הגר"א ב"אליה רבה" (פ"ו דאהלות מ"ג) פירש דהוי כטומאה מקצתה בבית ומקצתה כנגד ארובה.

ביאור הגר"ח הלוי

ובספר ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומאת מת ה"ד) כתב דהכי דעת הרמב"ם, והיינו דהגם דכשטומאה מקצתה בבית ומקצתה בחוץ המאהיל על מקצתה טמא, מכל מקום טומאה שנמצאת באוהל פקע מינה דין טומאה רצוצה והאהלה דמגע, ולכן אינה מצטרפת לטמא העומד מלמעלה. וכיו"ב כתב ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פ"ט מטומאת מת ה"א). - והיינו, דהגר"א נטה מדרכו

של הר"ש, דאין בזה נידון להיכן שדינן לה להטומאה, וכפירושו של הר"ש, אלא ודאי שהטומאה נידונית במקצתה בבית ומקצתה בחוץ, ובזה גופא נחלקו חכמים ורבי מאיר, דחכמים ס"ל דטומאה שמקצתה בבית אינה מטמאה כנדה חוץ לבית. וביאר הגר"ח הלוי (פכ"ד מטומאת מת ה"ד) דהוא מדין חציצת אהלים, שהאוהל חוצץ שלא תחול בהטומאה שבבית אהילתו שמבחוץ. [וב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פ"ט מטומאת מת ה"א השלישי), ביאר באופן אחר, דהוי הפקעה בעצם הטומאה שאינה מטמאה כנדה].

בגדר מאהיל על מקצת זית טמא

ה) הן אמנם דבודאי המאהיל על מקצת זית, הא דהוא טמא אין זה משום דכשיש זית שלם א"כ כל מקצת ממנו יש עליו שם מת, וסגי בהאהלת מקצתו, דזה אינו, אלא דהביאור הוא דכשמאהיל על מקצת חשיב כמאהיל על כולו, וכמו שביאר ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פ"ז מטומאת אוכלין) לענין קטפרס. והיינו, דאינו חשוב כמאהיל בפועל על כולו, אלא דחשיב שכולו נמצא במקום זה, דכשמקצת מהזית נמצא במקום זה, והוא חתיכה אחת, חשיב כולו כנמצא במקום הרצוצה.

והנה יש להתבונן, דמאחר ונתבאר דאין צריך שיהיה כזית דהטומאה כאן בפועל, אלא סגי במה שמקצתו רצוצה דחשיבא הכל כרצוצה, אם כן מה איכפת לך שמקצתו השני מונח באוהל, ומה זה מגרע שאינו נחשב כרצוצה, דאטו מי שנמצא באוהל אינו חשוב כרצוצה, דודאי לא פקע מיניה טומאת רצוצה, אלא דמה שהוא באהל מחשיבו כאינו רצוצה, וקשה דהיאך עושהו האהל לגריעותא. והרי אדרבא מכיון דמי שנמצא באהל אינו יכול למהוי רצוצה, אם כן כשהוא רצוצה אינו חשיב כנמצא באהל.

בדקדוק לשון הר"ש בגדר דין שרייה

(ו) והנה בלשון הר"ש (פ"ו דאהלות מ"ג) שכתב: "הבית טמא, כאילו היתה בייט, דההוא פלגא בתר בית שדינן ליה". עכ"ל. משמע דמה שכתב בתחילת דבריו "כאילו היתה בבית", דהוא דין על הטומאה כאילו היא בבית. אולם מסוף דבריו שכתב "דההוא פלגא בתר בית שדינן ליה", דקאי על המקום, ולא על הטומאה. - דיש לחקור בגדר דין כתיב הבית, האם הביאור הוא דעד חצי הכותל הוא מן הבית, וממילא כשהטומאה שם הרי היא בתוך הבית, ולכן הבית טמא. וה"נ הואיל והוא מן הבית הרי הכותל בכלל אהל הבית וחוצץ אפילו שאין חלל טפח מתחת לגובה הכותל, וממילא העומד מלמעלן טהור.

בדקדוק לשון הרמב"ם בפיהמ"ש בגדר דין שרייה

(ז) הן אמת דהרמב"ם בפיהמ"ש כתב: "כי אין אנו רואים כאילו הטומאה בתוך הבית, ועל כן העומד על ראש הכותל טהור כמי שעומד על גג הבית". עכ"ל. ומשמע דזהו דין בטומאה דחשבינן ליה כאילו היא בבית. - והיינו, דגם החצי של הכותל ולפנים אינו כבית, רק דנתחדש דשדינן לטומאה שבתוכו לבית.

בדקדוק לשון הר"ש בגדר דין שרייה

ויעוי' בפירוש הר"ש, שכתב כן להדיא, וז"ל: "העומד מלמעלה, אפילו כנגד הטומאה, טהור. דלאו טומאה רצוצה היא, דחשיבא כמונחת בבית". עכ"ל. - והיינו, דהטעם שהעומד מלמעלה טהור הוא משום חציצת האהל, וכמי שעומד על גג הבית, דמכיון שהטומאה נתפשטה באוהל הרי האוהל חוצץ שלא תטמא חוצה לו.

ביאור חידושי רבינו חיים הלוי

(ח) אכן ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פרק כ"ד מטומאת מת ה"ד) מבואר דעד חצי הכותל הוי ליה מן הבית, ע"ש שכתב: "ומשום דעיקר ההילכתא של מחציו ולפנים הא נאמרה על הכותל והמקום ולא על הטומאה והכלים, דהא יסוד הלכתא זו היא בעיקר דין הבית והמקום דעד חציו שייך לאהל הסמוך לו". עכ"ד. והיינו, דהך דינא דמחציו ולפנים הבית טמא, ולכן הכותל בכלל אהל הבית וחוצץ.

בחידושי לפ"ד הר"ש והרמב"ם

(ט) אולם לפמ"ש הר"ש והרמב"ם הנ"ל, שמעינן חידושי טפי בדינא דהעומד מלמעלן טהור, דהא לטמא את הבית סגי במה דחשבינן להטומאה כאילו היא גם בבית, אבל לטהר את העומד מלמעלן הוצרכנו שנחשוב את הטומאה שהיא רק בבית ולא בכותל. וזהו דדקדק הר"ש וכתב: "העומד מלמעלן טהור דלא טומאה רצוצה היא דחשיבא כמונחת בבית". עכ"ל. והיינו, דאין הטומאה בתוך הכותל, אלא הרי היא רק בבית.

ביאור לשון הר"ש

(י) הן אמת דדיש לעמוד בדקדוק לשון הר"ש הנ"ל בהא דהעומד מלמעלן טהור, משום "דלאו טומאה רצוצה היא, דחשיבא כמונחת בבית", דבפשוטו מתבאר דהחידוש בהא דשדינן דעל ידי זה חשבינן דהטומאה היא רק בבית ולא בכותל, דכלפי לטמא את הבית סגי במה דהשדינן משויי דהוי ליה גם בבית, וכן משויי דאינה בכותל. וכלפי טהרת העומדים מלמעלה הוצרכנו דהשדינן חשיב שאינה בכותל.

כשטומאה מתפשטת אין בה בקיעת טומאה

אמנם י"ל דאין כוונתו שהטומאה חשיבא כמונחת בבית ולא בכותל, אלא רק דחשיבא כמונחת בבית, אלא דהשתא הואיל והטומאה מתפשטת בבית שוב אינה רצוצה, דמכיון ויש בה התפשטות שוב אין בה בקיעה דרצוצה.

בשיטת הרמב"ם

(יא) ובעיקר דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ג) הדין דהעומד מלמעלן טהור, ואין זה טומאה רצוצה, וכשאין אהל הוי רצוצה, ולכן בגוונא שהטומאה ממעטת את החלל לא חשיב טומאה רצוצה מפני שלא ביטלה שם ואכתי חשיב אהל וממילא לא הוי טומאה רצוצה. - ולפי זה אתי שפיר הא דהעומד מלמעלן טהור, גם אם נימא דהדין שדיה הוא על הכותל דמחציו ולפנים חשיב כמו בבית, דמכיון דהטומאה מתפשטת בבית ממילא לא הוי רצוצה, דחשיבא טומאה תחת אהל, ולכן לא הוי רצוצה.

בשיטת הר"ש

אבל לשיטת הר"ש דדין רצוצה תלוי תלוי רק בחלל טפח פנוי, דאם אין טפח פנוי הוי רצוצה, ומהאי טעמא ס"ל דכשהטומאה ממעטת את החלל הוי רצוצה. אם כן אם נימא דהדין שדיה הוא דמחציו ולפנים חשיב כבית, קשה דאכתי הוי רצוצה, דאף על פי דחשיב כבית, אבל הטומאה במקומה רצוצה היא. - ובהכרח צ"ל דשיטת הר"ש דדין שדיה הוא על הטומאה, דחשבינן כאילו הטומאה בבית, ולכן לא חשיב טומאה רצוצה, ומהאי טעמא הבית טהור והעומד מלמעלה טהור.

ביאור הגר"ח הלוי דעת הגר"א ב"אליה רבה"

(יב) ובעיקר ביאור הגר"א ב"אליה רבה" (פ"ו דאהלות מ"ג) דדעת חכמים דהתם הוא כסברא דרבי יהודה במשנתנו דארובה (פ"ו דאהלות מ"ג), והיינו דנחלקו שם רבי מאיר ורבי יהודה במקצת טומאה בבית ומקצת טומאה כנגד ארובה, דרבי מאיר מטמא את המאהיל כנגד הארובה, ורבי יהודה מטהר. דהכא נמי פליגי בזה. - וכתב ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד דטומאת מת ה"ד), דמבואר בדברי ה"אליה רבה" דלא כדברי הר"ש דהנידון הוא להיכא שדינן בכהאי גוונא, אלא דזהו פשוט דהמקצת טומאה שקרוב לבית שייך לבית, והמקצת שמחציו ולחוץ שייך לאויר ולא לבית, ולכן הוי כטומאה שמקצתה תחת הבית ומקצת כנגד הארובה, דנחלקו רבי יהודה ורבי מאיר (בפ"ו דאהלות מ"ג), ובזה נחלקו גם כן (בפ"ו דאהלות מ"ג). בדברי הגר"ח הלוי שביאר בדעת הרמב"ם כמ"ש הגר"א ב"אליה רבה" הנ"ל, דהא ודאי דהחצי זית שמחציו ולפנים הוא שייך לבית והחצי זית שמחציו ולחוץ הוא שייך לאויר. - ובטעמא דרבי יהודה דהתם ובטעמא דחכמים דהכא, צ"ב דאמאי המאהיל כנגד ארובה טהור, הרי כיון דלא שדינן החצי זית שבחוץ לבית ומאהיל על גביו אמאי לא יטמא, דהא מאהיל הוא על כל הזית דרך אותו מקצת שמחציו ולחוץ, דהא סגי בהאהלת מקצתו לטמא המאהיל. יעוי"ש ב"חידושי רבינו חיים הלוי", שביאר בטעמא דמילתא דהוא משום דהמקצת טומאה שתחת הבית דהויא תחת אהל פקע מיניה דין רצוצה ודין טומאת מאהיל כנגד הטומאה, ולכן לא מצטרפת הטומאה שבבית

מחציה ולמעלן העליה טמאה והבית טהור מחצה למחצה שניהם טמאים. והר"ש (פ"ו דאהלות מ"ג) מיייתי מתוספתא (פ"ז דאהלות ה"ז) בדין מעזיבה שבין הבית לאויר דנידון מחציו ולפנים כבית והעומד מלמעלה טהור ומחציו ולחוץ הבית טהור והעומד מלמעלה טמא, ובמחצה על מחצה הבית טמא, ונחלקו תנאים בדין העומד מלמעלן דרבי מאיר מטמא ורבי שמעון מטהר. - וז"ל הר"ש: "עוד תניא בתוספתא, מעזיבה שהיא לאויר וטומאה בתוכה, מחציה ולמטה הבית טמא והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טהור, מחציה ולמעלה הבית טהור, והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טמא. מחצה על מחצה הבית טמא. והעומד מלמעלה כנגד הטומאה, רבי מאיר מטמא ורבי שמעון מטהר, רבי יהודה אומר כל המעזיבה תשמיש לעליה. פירוש, שהוא לאויר, שאין עליה על גבה. ורבי שמעון מטהר ורבנן דמתניתין דוחכמים מטהרין, היינו רבי שמעון, דכותל ומעזיבה דינם שוה. ורבי מאיר ורבי יהודה לטעמייהו כו". עכ"ל. והיינו, דאפליגו לטעמייהו במשנתנו (פ"ו דאהלות מ"ג) לענין מחצה על מחצה בכותל שבין בית לאויר, דרבי מאיר לטעמיה, ורבי שמעון ס"ל כחכמים דהתם.

בשיטת הרמב"ם

(י) אמנם הרמב"ם (פרק כ"ד מטומאת מת הלכה ד) פסק לגבי כותל כחכמים דהעומד מלמעלן טהור. ובמעזיבה פסק דהעומד מלמעלן טמא. והיינו משום דשנינו בכותל בית דחכמים מטהרין, ולכן פסק כחכמים דרבים, נינהו. ולענין מעזיבה, דרבי שמעון מטהר, והוי ליה יחיד ויחיד, פסק להחמיר כרבי מאיר וביאר טעמו דהוא משום שאי אפשר לצמצם. - וז"ל: "מחצה למחצה הבית טמא והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טמא שהרי אי אפשר לצמצם". עכ"ל.

הכרעת הרמב"ם כחכמים

ויעויין ברמב"ם (פרק כ"ד מטומאת מת הלכה ה) שפסק כחכמים במשנתנו (פ"ו דאהלות מ"ג) דהעומד מלמעלה טהור, וביאר הטעם שהרי פשטה הטומאה בבית. - וז"ל: "היתה הטומאה מחצה למחצה הבית טמא והעומד

שיאהיל על כל השיעור טומאה. וכיו"ב ביאר ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פרק כ"ד מטומאת מת ה"ד) ורבי מאיר פליג וס"ל דהיכא דאיכא כזית דטומאה סגי במאהיל על מקצתה להטמא.

דעת הגר"ח הלוי בגדר דין מחצה על מחצה

(טז) והנה ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומ"מ ה"ד) נקט דהאי דינא דמחצה על מחצה הוא לאו דוקא. אלא העיקר הוא דמקצת מהכזית בחציו ולפנים ומקצת מהטומאה בחציו ולחוץ.

השגת החזו"א ע"ד הגר"ח הלוי

אולם החזו"א בגליונות השיגו, דמשמע דהטומאה היא במחצה על מחצה בצמצום, ואינה קרובה לשום צד, אבל בקרובה יותר לצד אחד שדינן בתריה.

מבאר דזהו כהר"ש ולא כהגר"א

הן אמנם דזהו א"ש לפי דברי הר"ש דס"ל דהנידון הוא בדיני שדייה, דבכהאי גוונא דהוי מחצה על מחצה ס"ל לרבנן דשדינן לבית, לפי זה י"ל כמש"כ החזו"א דקמירי במחצה על מחצה בצמצום, אבל אם קרוב יותר לצד אחד שדינן בתריה. אבל לפי דברי הגר"א דחשיב כמקצתו בחצי זה ומקצתו בחצי זה, והא דנחלקו הוא האם בכהאי גוונא טמא המאהיל על חצי שבחוץ מכיון שחציו ולפנים מתפשט לתוך הבית, ולפי זה משמע כביאור הגר"ח הלוי דאין נפקותא כמה היא בחציו הפנימי וכמה היא בחציו החיצון, אלא העיקר תלוי דמקצת כזית הוי בחציו הפנימי.

בביאור החזו"א

אולם החזו"א נקט דמשמעות משנתנו דקמירי במחצה על מחצה בצמצום, מכיון דהיכא דרובו לצד אחד שדינן כולו בתריה, והא דשנינו דחשיב כחציו כאן וחציו כאן היינו רק במחצה על מחצה בצמצום.

במשנתנו פ"ו דאהלות מ"ד

(טז) והנה בהא דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ד) מעזיבה שבין הבית לעליה טומאה בתוכה מחציה ולמטן הבית טמא והעליה טהורה

לטמא דרך הארובה שהיא פחוץ מפותח טפח, וה"נ הכא במחצה על מחצה אינו מצטרף החצי זית ששייך לבית לטמא על ידי בקיעה, מכיון שאין בה דין רצועה.

ביאור החזו"א כיו"ב

וכיו"ב ביאר החזו"א (אהלות סימן ו' סק"ה) בטעמא דרבנן דכיון שיש לה כח להתפשט שוב נפקא מדין רצועה ואינה בוקעת.

דברי מרן רי"ז הלוי

(יג) ויעוי' בחידושי "מרן רי"ז הלוי" על התורה (כאן, פרשת חוקת), על הפסוק וכל איש אשר יגע על פני השדה וגו', שביאר בזה"ל: "י"ל עפמ"כ אאמו"ר הגאון זצ"ל דכל טומאה שתחת אהל פקע מיניה דין בקיעה כנגדה וגם טומאת מאהיל כנגד הטומאה גם כן ליתא בטומאה שתחת אהל, יעוי' בספרו בפ"ט מטומאת מת בענין כוורת, ובפכ"ד שם לענין מחצה על מחצה דמיייתי לה מהא דמקצת טומאה בבית ומקצתה תחת ארובה המקצת שבבית אינו מצטרף לטמא את העומד על גבי הארובה אף שמאהיל הוא על כולה על ידי האהלת המקצת יעוי"ש בדבריו. לפי זה י"ל דהיינו דכתיב הכא על פני השדה לומר דרק על פני השדה שהטומאה אינה תחת אהל אז הוא דאיתה לטומאה זו של מאהיל כנגדה, אבל כשהמת הוא באהל אז כל טומאתה הוא רק מחמת האהל אבל אינו בכלל אשר יגע על ידי האהלת כנגדה ודו"ק". עכ"ד מרן רי"ז הלוי.

ביאור דעת רבי מאיר

(יד) והנה בטעמו של רבי מאיר דפליג במשנתנו וס"ל דהמאהיל כנגדו טמא, כנגד הארובה ובחציו הפנימי של הכותל דהא לא מסתברא דרבי מאיר פליג וס"ל דגם טומאה שבאהל מטמאה משום מאהיל, דהא מבואר ב"חידושי רבינו חיים הלוי" דדבר זה הוא מוסכם, וכמו שדקדק מרן רי"ז הלוי מקראי. - וצ"ל דרבי מאיר ס"ל דכיון שיש כאן כזית טומאה, ומאהיל על חציו נטמא, ואין צריך שיטמא מכל הכזית, אלא סגי במאהיל על מקצתו כשהוא חלק מכזית טומאה. ורבי יהודה ס"ל דנטמא רק בגוונא דחשיב מאהיל על כל הכזית. וכמו שמבואר ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פ"ז מטומאת אוכלין ה"ה), דצריך

מלמעלה טהור שהרי פשטה טומאה בבית".
עכ"ל. - וחזינן דאין זה פלוגתא אחת.

ביאור ה"כסף משנה"

והנה ע"ש ב"כסף משנה", שכתב: "ואיכא למידק כשהיתה הטומאה מחצה למחצה אמאי העומד מלמעלה טהור, ומאי שנא ממ"ש בסמוך גבי טומאה במעזיבה שאם היתה מחצה למחצה העומד מלמעלה טמא משום דאי אפשר לצמצם. וצריך לומר דסבר רבינו דטפי שייך לומר בכותל שתכנס טומאה לבית ולא תתפשט למעלה, ממאי דשייך לומר במעזיבה. וצריך טעם למה". עכ"ד.

ביאור ה"חזון נחום"

ויעו"ב "חזון נחום" שפירש דבדינא דכותל מירי שיש סדק בכותל, ולכן חשיב שהטומאה פשטה לבית דרך הסדק ואינה מטמאה על גבה, מה שאין כן במעזיבה דמירי בלא סדק. - אלא שנתקשה ה"חזון נחום" בזה, דהא הוי ליה להרמב"ם לפרש דמירי שיש סדק בכותל.

ביאור ה"חפרי דוד"

ויעו"ב "חפרי דוד" (פ"ז דאהלות ה"ז) שביאר, דשאני טומאה שבכותל דב' השדיות סותרות זה את זה, אבל במעזיבה שגם אם נדון בה שדיה תבקע למטה, ותטמא את הבית, דיינינן הכי. והיינו להצד שטומאה רצוצה שעל גבי אהל בוקעת לתוכו.

ביאור הגר"ח הלוי

ויעו"ב "חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומאת מת ה"ד) שביאר שיטת הרמב"ם, דטומאה שבכותל שמקצתה שלצד פנים תחת האוהל והאוהל חוצץ שלא יצטרף למקצת שבחוץ, מה שאין כן בטומאה שבמעזיבה דאין אהל על הטומאה אם כן הרי האהלתו על המקצת שבחוץ חלה בכל הטומאה.

דעת החזו"א

אולם החזו"א בגליונות (שם), כתב דטומאה שבמעזיבה מחציה ולחוץ נשדית למעלה, דהנידון הוא כשדיה בין שתי בתים דבמחצה למחצה שדינן לתרוייהו, כדתנן (פ"ו דאהלות מ"ד), ולא דמי לכותל שהוא לאויר דאין בו שדיה לחוץ.

ביאור דין חצי כותל הפמוד

לבית נידון כבית

(יח) דהנה בביאור דינא דמשנתנו דחצי הכותל הסמוך לבית נידון כבית, יש לפרש בתרי אנפי. די"ל דהדין שדייה הוא על החפצא של הטומאה, והיינו דהטומאה שנמצאת בכותל בחציו שכלפי הבית שייכת אל הבית, ולכן הטומאה מתפשטת בבית. או דלמא י"ל דהדין שדייה הוא על המקום, דהמקום שבחצי הכותל שלצד הבית שייך אל הבית ונחשב חלק מאהל המית.

(יט) והנה ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומאת מת ה"ד) נקט בפשיטות דהדין שדיה נאמר על המקום. - וז"ל: "עיקר ההילכתא של מחציו ולפנים ומחציו ולחוץ, הא נאמר על הכותל והמקום ולא על הטומאה והכלים, דהא יסוד הילכתא זו הוא בעיקר דין הבית והאהל, דזה המקום עד חציו שייך לאהל הסמוך לו". עכ"ד.

השנת החזו"א

(כ) אולם החזו"א בגליונותיו פליג, ע"ש דנקט דהדין שדייה קאי על הטומאה הנמצאת בכותל, דדיינינן כאילו היא מונחת בתוך הבית, ואין דין שדייה על המקום, דהכל תלוי היכן הטומאה עומדת, דכשהיא עומדת בחצי הכותל ולפנים שדינן לה לבית, וכשהיא עומדת מחציו ולחוץ לא שדינן לבית. - וביאר החזו"א, דהא דשנינו במשנתנו (פ"ו דאהלות מ"ג) דמחצה למחצה הבית טמא, היינו בגוונא שהטומאה עומדת בדיוק מחצה למחצה, דלעולם אזלינן בתר רוב הטומאה, דאם רוב הטומאה לפנים הבית, הבית טמא אפילו שמקצתה בחוץ, ואם רוב הטומאה בחוץ הבית טהור אף על פי שמקצת מן הטומאה בפנים, ומחצה למחצה היינו שחצי הטומאה ומחציו ולפנים וחצי הטומאה מחציו ולחוץ. - וכ"כ החזו"א (אהלות סימן ו' סק"ה).

בתוספתא דאמרינן דין שדייה לכלים

(כא) והנה הר"ש (פט"ו דאהלות מ"ה) מייית מתוספתא (פט"ו דאהלות ה"ד) דשנינו, בית שחצו ביריעות מן הצדדים, אפילו שהכלים שבחוץ טהורים, מכל מקום הכלים שבלועים בכותל טמאים, משום דאמרינן שדייה לכלים שבכותל לבית. וז"ל הר"ש שם: "תניא

בתוספתא בית שחצו בנסרים או ביריעות מן הצדדין או מן הקורות, טומאה בכותל כלים שבחוץ טמאין, ושככותל מאחוריו ושבמעזיבה מעל גביו נידונים מחצה על מחצה כו'. פירוש, כלים שבחוץ טמאין, דרואין טומאה שבכותל כאילו היא בחצץ, ומסתברא דהוא הדין כלים שבבית כו". עכ"ל.

הערה בגדר שדייה בכלים

והנה לכאורה צ"ב, דאם אמרינן דין שדייה על המקום דדיינינן ליה שממשיך את הכותל לבית, אם כן היכא שיש חציצה ביריעות מן הצדדים, היאך שייך לומר דשדינן את הכותל להבית.

ביאור דין שדייה על המקום

אלא בהכרח חזינן דאפילו דדין שדייה הוא על המקום, שחצי הכותל ולפנים שייך לאוהל הבית, מכל מקום אין זה נידון על אוהל הבית שמגיע עד למקום הכלים, דאם כן בכהאי גוונא דהחוצץ מסיים את אוהל הבית, ואין אוהל הבית ממשיך אחרי החצץ, לא אמרינן שהכלים שבכותל טמאים. אלא מוכח דאפילו נימא דדין שדייה הוא על המקום, וכמ"ש ב"חידושי רבינו חיים הלוי" הנ"ל, מכל מקום הביאור בזה שחצי הכותל ולפנים שמשמש את הבית הרי הוא טפל לבית, ולכן שייך לומר דגם בגוונא שיש חצץ בבית ומקום החצץ הוא מקום לעצמו ואינו טפל לבית, ולכן שייך לומר דגם בגוונא שיש חצץ בבית ומקום החצץ הוא מקום לעצמו ואינו טפל לבית, ואין טומאת מת מגעת לתוכו, מכל מקום הכותל שמשמש את הבית הוא טפל לבית, והכלים שבתוכו טמאים.

כשיטת המהר"ם מרוטנבורג

פ"ד דאהלות מ"א

(כב) ויסוד הדין הנ"ל דדין שדיה לבית שייך גם בגוונא שאוהל הבית לא מגיע עד הכותל, ודשנינו בתוספתא הנ"ל, מצינו גם כן בדברי המהר"ם מרוטנבורג (בפ"ד דאהלות מ"א), דיעווי"ש שהקשה בהא דשנינו התם דהכלים שבינו לבין הכותל אם אין במקומם פותח טפח טהורים, והקשה דאיך אפשר דהכלים שנמצאים שם טהורים, ואילו הכלים שבלועים בכותל טמאים. ותירץ בשינויא

ויעוי' בגליונות החזו"א שהעיר, דזה דחוק בלישנא דמשנתנינו.

בפולגותא דר"מ ורבנן

(כו) והנה לפי דברי הגר"ח הלוי דהדין שדיה הוא על המקום, אם כן מחצה למחצה היינו דהטומאה נמצאת גם בחציו מלפנים וגם בחציו ובחוץ, דכל שיש מקצת מהטומאה גם בפנים וגם בחוץ, נחלקו רבי מאיר וחכמים האם כל הבאת הטומאה שלו היא רק לבית או לתרויהו. וגם בגוונא שרוב הטומאה נמצאת מחציו ולחוץ כל שיש משהו ממנה בתוך הבית נחלקו רבי מאיר וחכמים האם מטמאה רק את הבית או גם את העומד על גבה.

בביאור החזו"א

אולם לפי דברי החזו"א דדינא דשדיה הוא על הטומאה, אם כן מחצה למחצה היינו שחציה של הטומאה בבית וחציה בחוץ, אבל היכא שיש מהטומאה מחציו ולפנים אך רוב הטומאה בחוץ לא אמרינן שדיה לבית אלא נידון כבחוץ.

בגדר הבאת הטומאה

(כז) והנה לפי דברי הגר"ח הלוי דהדין שדיה הוא על המקום, דהמקום שלפנים חשוב בתוך האוהל, והמקום שבחוץ הוא חוץ לאוהל, והא דנחלקו רבי מאיר וחכמים ביאר דלכו"ע החצי הזית שמחציו ולפנים שייך לבית, והחצי זית דלצד חוץ שייך לחוץ, והפולגותא היא רק להיכן היא הבאת הטומאה של הזית, דלדעת חכמים הבאת טומאתו היא רק לפנים, ולדעת רבי מאיר הבאת טומאתו היא גם לפנים וגם לחוץ. ולפי זה הא דאליבא דרבי מאיר מטמא את העומד מלמעלה, היינו דוקא במאהיל על גבי החצי זית שמחציו ולחוץ, אבל המאהיל על גבי החצי זית שמחציו ולפנים טהור, מכיון דחצי הכותל שלפנים שייך אל הבית חשיב דאיכא הכא אוהל החוצץ ביץ הטומאה ובין העומד מלמעלה.

ביאור הבאת טומאה לפ"ד החזו"א

אולם לפי דברי החזו"א דדין שדיה הוא על הטומאה, ודאי דאליבא דחכמים העומד מלמעלה טהור אפילו אם הוא מאהיל רק על

בגדר טומאה שמקצתה

בפנים ומקצתה בחוץ

והא דשנינו (בפ"ו דאהלות מ"ג) דחכמים ס"ל דבמחצה למחצה שדינן את הטומאה רק לבית, והעומד על גבי הכותל טהור, ביאר ב"חידושי רבינו חיים הלוי" הנ"ל, דאין זה משום דשדינן את הטומאה לבית, אלא זהו רק דין שדייה על הבאת הטומאה, דאמרינן דהבאת הטומאה היא לפנים הבית כיון שמקצתה בפנים, אבל ודאי דעיקר הטומאה פשיטא דמקצתה היא בפנים ומקצתה היא בחוץ כמו שהיא מונחת בכותל.

בגדר מחצה על מחצה

(כד) והנה לפי דברי הגר"ח הלוי שמעינן דאין חילוק בין רובו לצד אחד, למיעוטו לצד אחד, אלא כל שהטומאה נמצאת גם בחלק שמחציו ולפנים וגם בחלק שמחציו ולחוץ חשיב מחצה למחצה, דהא הטומאה נמצאת גם בפנים, ומחציו ולפנים דהיינו שהטומאה נמצאת רק בחצי שלצד הבית, ומחציו ולחוץ היינו שהטומאה נמצאת רק בחצי שלצד חוץ, ומחצה למחצה היינו שהטומאה נמצאת בחצי שלצד הבית וגם בחצי שלצד החוץ, דלא בעינן שעצם הטומאה תעמוד במקום של מחצה על מחצה, אלא כל שהטומאה נמצאת גם בפנים וגם בחוץ חשיבא כמחצה על מחצה, דכשייך לדון בהבאת טומאתו גם לפנים וגם כנגדו או בהבאת טומאתו רק לפנים חשיבא כמחצה למחצה.

בפולגותא בפ"ו דאהלות

מ"ג לפ"ד הגר"ח הלוי

(כה) והנה לפי דברי הגר"ח הלוי הנ"ל, דמקום הכותל חציו שייך לבית וחציו שייך לחוץ, ולכן הטומאה שנמצאת בכותל במקום שחציו ולפנים נחשבת בתוך הבית. נמצינו למדין, דהא דאפליגו במשנתנינו (פ"ו דאהלות מ"ג) הוא רק בזית אחד שמקצתו לפנים ומקצתו בחוץ, ובזה דיינינן במשנתנינו לאיזה צד הבאת טומאה של הזית, אבל אם יהיה בטומאה שבכותל כמה זיתים, אפילו אם רוב הטומאה תהיה לחוץ ורק מקצתה לפנים, כל שיש כזית במקצתה שלפנים הבית טמא. -

בתרא דהכלים שבכותל מחציו ולפנים חשיבי כאמצע הבית ובטילי לגבי הבית, ולכן אם יש טומאה בבית הם טמאים, אבל האויר פחות מטפח שבין המגדל לכותל טפל למגדל ולא טפל לבית. וחזינן דשייך שדייה בכותל הבית גם בגוונא שאין טומאת הבית מגיעה עד הכותל. - וז"ל המהר"ם מרוטנבורג שם: "ואין לתמוה כלים שבינו לבין הכותל כשאין שם פותח טפח אמאי טהורין כשהטומאה בבית, והא אפילו הכלים שמעבר למגדל בעוביו של כותל בחצי עוביו של צד הבית טמאין, כדתנן לקמן בפ"ו מ"ג כל שכן באויר הבית שבין הכותל למגדל, ואיך יתכן לומר שיהא הפסק לטומאה דכלים הרצוצים בכותל טמאין והקרובים יותר טהורין כו". אי נמי נ"ל דלא הוא מגדל שאצל הכותל כבית שחצו בנסרים או ביריעות, דהתם הוא מילתא דקביעותא, אבל הכא ודאי כלים שבכותל מחציו ולפנים כאמצע הבית חשיבי ובטילים לגבי הבית, ואם טומאה בבית טמאין. תדע, דהא דתנן לקמן פ"ו מ"ג כותל שהוא לאויר והטומאה בתוכו מחציו ולפנים הבית טמא העומד מלמעלה טהור, פירוש אף על פי שאין לטומאה פותח טפח במקומה אינה בוקעת ועולה דהויא כמונחת באמצע הבית כיון דכותל בתר בית גריר, אבל הכא אויר פחות מטפח בתר מגדל לכותל, כיון דאי אפשר לצמצם ולסמוך המגדל ממש לכותל, ואי אפשר שלא יהא מעט ריוח ביניהן אויר פחות מטפח בתר מגדל גריר ככלים שבעובי דופן המגדל דטומאה בבית טהורין לכו"ע. אין ולא רפיא בידי". עכ"ל.

ביאור הגר"ח הלוי

(כג) והנה ב"חידושי רבינו חיים הלוי" ביאר הא דמבואר במשנתנינו (פ"ו דאהלות מ"ג) דבמחצה למחצה אליבא דחכמים דשדינן את כל הטומאה לבית, דזהו פשיטא דהחצי שלצד פנים דינו כמחציו ולפנים, והחצי שלחוץ דינו כמחציו ולחוץ, ונפק"מ שאם היה חצי זית מת בבית ודאי שהוא מצורף עם החצי שנמצא בחצי הכותל הסמוך לבית, והבית טמא לכו"ע. וכן אם היה עוד חצי זית בחוץ שיצורף לחצי זית שנמצא בכותל מחציו ולחוץ, המאהיל בבת אחת על החצי שבכותל והחצי שבחוץ טמא.

משמע כהחזו"א, שכתב "דחשבינן ליה כמונחת באהל המת".

שיטת הר"ש פ"ו דאהלות מ"ג

לא) ובהא דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ג) דכשהטומאה מונחת מחצה למחצה, פירש הר"ש: "שהטומאה באמצע". עכ"ל. והיינו שהטומאה מונחת במרחק שווה מבפנים כמבחוץ, כגון אמה מבפנים ואמה מבחוץ, והטומאה באמצע דאין לומר שעומד ממש על מחצית הכותל, דאם כן היאך יכנס מת ברוחב כשעורה.

ביאור החזו"א

והחזו"א (אהלות סימן ו' סק"ה) כתב דאם רוב הטומאה עומדת בצד חוץ, אפילו שמקצתה בחצי שלפנים הבית טהור, משום דחשיב מחציו ולחוץ. - ומזה הוכיח החזו"א דלא כמש"כ ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומאת מת ה"ד) דגדר דין שדיה הוא שהאהל נמשך עד חצי הכותל, דלפי זה אם כן אמאי הבית טמא, והרי מקצת טומאה בתוכו.

ביאור הגר"ח הלוי

אכן הגר"ח הלוי לשיטתו שם, דמחצה למחצה הוא בכזית מצומצם, ולפי זה לא קשה, דהא בכהאי גוונא שמקצת הטומאה בחצי שלפניו הבית טמא אבל אם רוב הטומאה מחציו ולחוץ הבית טהור. כמש"כ החזו"א שם, וכ"כ הרש"ש והמשנ"א והתפא"י והחזו"א בגליונות. - אולם הגר"ח הלוי נקט דמחצה על מחצה הוא בגוונא שיש כזית אחד שחלקו בחצי שלפנים וחלקו בחציו שלחוץ, ואפילו אם רובו בצד אחד חשיב כמחצה על מחצה אחר שאין כזית במקום אחד.

ברין כותל שבית שני בתים

לב) והנה יסוד הנידון בביאור מחצה למחצה יתפרש גם בהא דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ד) כותל שבין שני בתים והטומאה בתוכו בית הקרוב לטומאה טמא והקרוב לטהרה טהור מחצה למחצה שניהם טמאים, טומאה באחד מהן וכלים בכותל מחציו וכלפי טומאה טמאים מחציו וכלפי טהרה טהורין, מחצה למחצה הרי הן טמאים. והיינו דהוי הטומאה שוה בצמצום לשני הבתים דבכהאי גוונא שדינן

דשדינן לבית. - דאם גדר דין שדיה הוא על המקום אם כן הוא הדין נימא שדיה על התפשטות הטומאה, דהלא הך מקום הוי חלק מאהל הבית. - אבל אם שדיה הוא רק על הטומאה שמצויה שם, י"ל דלא שייך שדיה על התפשטות טומאה, דהא ליכא את גוף הטומאה בכותל דנימא דנחשבת בתוך האהל. - והחזו"א (אהלות סימן ו' ס"ק י"ח) הוכיח מתוספתא לגירסת הגר"א דאמרינן שדיה גם על התפשטות טומאה. והניח בצ"ע.

ביאור הגר"ח הלוי בשיטת הר"ש

ל) נמצינו למדין, דבלשון הר"ש שכתב דהבית טמא כאילו היתה בבית דההוא פלגא בתר בית שדינן ליה, בפשטות משמע דגדר השדיה הוא להחשיב את החצי הכותל כחלק מהאהל. - וכן ביאר ב"חידושי רבי חיים הלוי" (פכ"ד מטומאת מת ה"ד), בזה"ל: "דהרי עיקר ההלכתא של מחציו ולפנים ומחציו ולחוץ, הא נאמרה על הכותל והמקום, ולא על הטומאה והכלים, דהא יסוד הלכתא זו הוא בעיקר דין הבית והאהל דזה המקום עד חציו שייך לאהל הסמוך לו". עכ"ד.

ביאור החזו"א

אמנם החזו"א (אהלות סימן ו' סק"ה) נקט איפכא, וז"ל: "לא שיהא נחשב כל עובי הכותל מחציו ולפנים כחלל הבית, דאם כן במקצת טומאה לצד פנים יטמא ובמקצת הכלים לצד פנים יטמא". עכ"ד.

דינים העולים

ומתבאר בזה להחזו"א גדר השדיה הוא דשדינן את הטומאה עצמה לתוך הבית. - וכ"כ החזו"א בגליונות ע"ד הגר"ח הלוי, בזה"ל: "אמנם נאמר עוד בהלכתא דהמיעוט שדינן בתר רובא וכל הטומאה שדינן למקום הקרוב לה ביותר". עכ"ד. ונתפרש לעיל בדברי הר"ש י"ל כהנך תריך אנפי.

בטעם דהעומד למעלה טהור

ובהטעם דהעומד למעלה טהור תלוי גם כן בהך פלוגתא, דלפי דברי החזו"א הטעם הוא משום שאנו דנים שאין הטומאה בכותל אלא בתוך הבית. ולפי דברי הגר"ח הלוי הטעם הוא משום שהטומאה נמצאת באהל, ואינה בוקעת לגג האהל. - ובפשטות לשון הר"ש

חלק הטומאה שמחציו ולחוץ, ואלבא דרבי מאיר העומד מלמעלה טמא אפילו אם הוא מאהיל על חלק הטומאה שמחציו ולפנים, דכל מה שמטהרים את העומד מלמעלה הוא מחמת דשדינן להטומאה רק להבית, אבל במחצה על מחצה לדעת רבי מאיר דשדינן לטומאה גם לחוץ, אם כן כשם שהמאהיל על גבי הטומאה שמחציו ולחוץ טמא, ה"ה אותו שמאהיל על הטומאה שמחציו ולפנים טמא. וכמ"ש החזו"א (אהלות סימן ו' סק"ה), דמכיון דכל טהרת העומד מלמעלה הוא רק מחמת דשדינן את הטומאה לבית, אם כן אין סברא לחלק בין העומד מלמעלה מחציו ולחוץ ובין העומד מלמעלה מחציו ולפנים.

דין כתלים שבקרקע תחת הכותל

כח) והנה בגוונא שהטומאה על גבי כותל הבית מחציו ולפנים, דהכלים שבכותל אף על פי שהם כנגד הטומאה אינם טמאים משום דשדינן להו בתר בית, אף על פי שהטומאה שעל גבי הכותל בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, מכל מקום אינה מטמאה את הכלים שבכותל, דהא שדינן לכלים שבכותל לתוך הבית והרי הם ניצולים כדין כלים שבבית.

אך יש לחקור מה הדין בכלים שבקרקע תחת הכותל, דהנך כלים ליכא בהו שדיה לבית, האם הם טמאים או לא. - דהא אם גדר דין שדיה הוא על המקום אם כן י"ל דמכיון דהמקום בכותל נחשב לחלק מאהל הבית, אם כן הוא הדין דחוץ על הטומאה שעל גביו שלא תבקע הטומאה לתוכה, והוא הדין שלא תבקע הטומאה לתחתיו שיש לו דין אהל החוץ כדין אהל הבית. - אולם אם גדר דין שדיה הוא רק על הטומאה או הכלים שבתוך הכותל אם כן לא נעשה מקום הכותל כאוהל ואינו חוץ על הטומאה שלא תבקע לתחתיו ויהיו הכלים שתחתיו כנגד הטומאה טמאים. - ועי' חזו"א (אהלות סימן ו' סק"ג).

ברין שדייה על התפשטות הטומאה

כט) והנה בנידון שדיה האם אמרינן על התפשטות טומאה, תלוי גם כן בהנ"ל. - דהיינו בגוונא דהטומאה תחת הכותל ובקעה לתוך הכותל, יש לדון האם אמרינן דאם בקעה מחציו ולפנים שדינן לפנים, או דדוקא היכא שגוף הטומאה בכותל אמרינן

הטומאה לשניהם. אבל אם הטומאה קרובה לאחד יותר מהכלים הרי הבית הקרוב לטומאה טמא. - ולפי דברי הגר"ח הלוי יתפרש דאם מקצת מהכזית בחצי הסמוך לבית זה, ומקצת מהכזית בחצי הסמוך לבית השני שניהם טמאים. והעומד מלמעלן לכו"ע טהור, דממה נפשך שדינן או לבית זה או לבית זה.

במשנתנו פ"ו דאהלות מ"ג

לג) ובהא דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ג), מחצה למחצה הבית טמא, והעומד מלמעלן רבי מאיר מטמא וחכמים מטהרין רבי יהודה אומר כל הכותל לבית. פירש הר"ש: "רבי מאיר מטמא, קסבר דלהחמיר שדינן להו בתר בית ובתר אויר. וחכמים מטהרין, דלגמרי שדינן להו בתר בית". עכ"ל. ויל"ע דאם גדר דין שדיה הוא על גוף הכותל אם כן מה הנידון בזה, דהלא לעולם כל שהטומאה באמצע דמקצתה במחצה זה ומקצתה במחצה זה, ממילא יש כאן טומאה גם בפנים וגם בחוץ, ואין כאן נידון של חומרא למיזל בתר תרוייהו. וכמו כן צ"ב מה טעמייהו דחכמים דס"ל דשדינן לה בתר הבית, הרי העומד על גבה מאהיל על הטומאה שבחוץ. ולכאורה משמע דהשדיה היא על גוף הטומאה. וצ"ע.

במשנתנו פ"י דאהלות מ"א

לד) אולם בהא דשנינו (פ"י דאהלות מ"א) דטומאה שמקצתה בבית ומקצתה כנגד ארובה הבית טמא וכנגד הארובה טמא, ופירש הר"ש שם דהבית טמא מפני שאנו מושכים כל הטומאה לבית לחומרא, והא דכנגד ארובה נמי טמא הוא משום שהזית נמשך לכאן ולכאן. והיינו דטומאה שמקצתה באהל אינה מטמאה את האהל באהילתו על מקצתה רק משום דשדינן לכולה לבית. ולכן אף על פי דגוף הכותל נחלק מחציתו לבית ומחציתו לצד החוץ, מכל מקום הטומאה המונחת בין שניהם אינה מטמאה אלא אם כן היא נגררת לכאן או לכאן, ובוזה נחלקו להיכן שדינן לה.

ביאור החזו"א

והנה בחזו"א (אהלות סימן ו' סק"ה) כתב בביאור פלוגתא דר"מ וחכמים, בזה"ל: "נראה דרבי

מאיר סבר דב' כוחות שוין מקרי טומאה בב' המקומות, ורבנן סברי כיון דיש לה כח להתפשט נפקא מדין רצוצה". עכ"ד. והיינו, דגם רבנן מודו בזה דדיינינן את הטומאה כנמצאת בב' המקומות, והא דאינה מטמאה את העומד מלמעלה הוא משום דלא חשיבא רצוצה מכיון שהיא מתפשטת בבית.

בביאור הנידון הנ"ל

אולם ב"חידושי הגר"ח הלוי" (פכ"ד מטומאת מת ה"ד) דקדק מדברי הרמב"ם (פכ"ד מטומאת מת ה"ה) שכתב: "היתה הטומאה מחצה למחצה הבית טמא והעומד למעלה טהור שהרי פשטה הטומאה בבית". עכ"ל. ודקדק הגר"ח הלוי דהרמב"ם ס"ל כפירוש הגר"א ודלא כהר"ש, דהגר"א פירש דלכו"ע מקצת הטומאה שקרוב לבית שייך לבית והמקצת שמחציו ולחוץ שייך לאויר, והא דנחלקו הוא משום דהוי ליה כיומאה שמקצתה תחת הבית ומקצתה כנגד ארובה, דנחלקו (בפ"י דאהלות מ"ג) דרבימאיר מטמא את המאהיל כנגד ארובה ורבי יהודה אומר כנגד ארובה טהור. וה"נ פליגי רבי מאיר וחכמים במאהיל על טומאה שבכותל. והגר"ח הלוי דקדק דהרמב"ם מפרש כהגר"א, ולא כהר"ש, דלפי דברי הר"ש דפלוגתתן הוא להיכן שדינן במחצה למחצה, מה נתינת טעם הוא זה, שהרי פשטה טומאה לביתו דאדרבא על זה גופא אנו דנים דלשדות את הטומאה גם לצד חוץ. - הן אמנם דלפי דברי החזו"א הנ"ל שפיר יש לפרש בדעת הרמב"ם כהר"ש.

בביאור פלוגתא דמשנתנו

פ"ו דאהלות מ"ג

לה) ובביאור פלוגתא במשנתנו (פ"ו דאהלות מ"ג) לענין מחצה למחצה בכותל, (ופ"י דאהלות מ"ג) לענין טומאה כנגד ארובה, כתב ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומאת מת ה"ד, ובפ"ט מטומאת מת ה"א), דלכאורה קשה אמאי מטהרי רבנן והרי בכל מאהיל כנגד הטומאה לא צריכינן שיאהיל על כל כזית, אלא סגי באהלת מקצתו, ועל ידי זה חשיב האהלה על כולו. ומאי שנא בעומד מלמעלה ומאהיל על מקצת טומאה שמחציו ולחוץ שהוא טהור וכן אמאי בטומאה שבארובה לא סגי באהלת מקצתו. - וביאר הגר"ח הלוי

על פי דברי הרמב"ם (פ"ו מטומאת מת ה"ו) דכל טומאה שהיא תחת אוהל פקע ממנה דין רצוצה ודין מאהיל כנגד הטומאה, ולכן בגוונא הנ"ל שמקצת הטומאה תחת האוהל אף על פי שהוא מאהיל על החלק שאינו תחת אהל מכל מקום אינו יכול להצטרף עם המקצת טומאה שתחת אוהל מכיון שאינה בכלל רצוצה, ולא בכלל לטמאות את המאהיל כנגדה. - וזהו בדעת חכמים, אבל בדעת רבי מאיר לא נתבאר בדברי הגר"ח הלוי מאי טעמא דמטמא אחר שאינו מאהיל על כל הטומאה ואינה המקצת שמאהיל עליו מצטרף בהדי שאר הכזית. ולא מסתבר דרבי מאיר פליג על עיקר הדין וס"ל דגם בטומאה שתחת אוהל לא פקע מיניה דין רצוצה. אלא בהכרח דס"ל לרבי מאיר דסגי אף במאהיל על מקצת הטומאה כל שהיא חלק מכזית שלם, אף על פי שאין בכל הכזית כח לטמא.

ברין כותל שבין שני בתים

לו) ובהא דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ד), כותל שבין שני בתים כו', טומאה באחד מהן וכלים בכותל, מחציו וכלפי טומאה טמאין, מחציו וכלפי טהרה טהורין, מחצה למחצה הרי הן טמאין. ובתשו' מהרלב"ח (סי' קמ"ב) ביאר דאפילו אם גגו של אחד הבתים עוד על כל הכותל [והיינו, אפילו לשיטת הרמב"ם דבכותל שהוא לאויר והגג מורכב עליו הכל לבית], הכא שאני שהכותל בין שתי בתים.

ברין טומאה באחד מהן וכלים בכותל

לז) ובהא דשנינו טומאה באחד מהן וכלים בכותל, מחציו וכלפי טומאה טמאין, מחציו וכלפי טהרה טהורין. כתב הרמב"ם בפיהמ"ש: "ואל תתמה על כך שהכלים מתטמאים בבית טמא אף על פי שהם בגוף הבנין, כי אין היותן תחת הטיט מציל אותן מן הטומאה, אלא המציל אותן הוא היותן תחת צמיד פתיל או באוהל אחר כפי שקדם, אבל היותן בלועין בבנין אינו מצילן כו'". עכ"ל. והטעם בזה ביאר הרמב"ם (פ"כ מטומאת מת ה"ה) שאין בליעה אלא בנפש החי. - אולם הראב"ד שם בהשגות כתב דלא נתברר לו בדבר זה ראיה ברורה לא מן המשנה והתוספתא, ולא ממשנת כלים והתוספתא, ולא ממשנת אהלות והתוספתא.

בדין מעזיבה שהיא לאויר

וטומאה בתוכה

(מ) ובעיקר דינא דשנינו בתוספתא הנ"ל במעזיבה שהיא לאויר העולם וטומאה בתוכה, מחציה ולמעלה הבית טהור והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טמא, הקשה החזו"א (אהלות סימן ו' ס"ק י"ג) אמאי הבית טהור הרי הטומאה רצוצה במעזיבה, ואם כן תבקע ותרד לבית, דכשם שטומאה שמחצי הכותל ולחוץ בוקעת כנגדה ומטמאה את העומד על גבי הכותל, ולא אמרינן בה שהיא נשדית לחוץ ואינה רצוצה. וע"ש בחזו"א שחידש דשאני טומאה שבמעזיבה דמכיון ומטמאה כנגדה למעלה שדינן לה לחוץ, ולכן אינה נידונית כרצוצה בכותל. - וזהו ניהא אם טומאה באויר אין דינה כרצוצה. אבל לפמשי"כ ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פי"ב מטומאות מת ה"א) נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד, ולשיטת הרמב"ם כל טומאה שאינה תחת אהל בוקעת ויורדת עד לתהום, אם כן אפילו אם נשדית הטומאה לחוץ לא עדיפא מאילו היתה מונחת להדיא על גבי מעזיבה דגם כן היתה בוקעת ויורדת. - ואכן ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומאות מת ה"ח) כתב להוכיח מדברי התוספתא הנ"ל דאהל חוצץ בפני בקיעת טומאה רצוצה, ולכן אין בכח הטומאה לבקוע ולטמא את הבית.

בביאור הר"ש

(מא) ובהא דשנינו בתוספתא הנ"ל דבמחצה על מחצה הבית טמא, משמע דלענין הבית לכו"ע הבית טמא, דנחלקו רק לענין העומד על גבי מעזיבה. וכמו שפירש הר"ש דפלוגתא זו תליא בפלוגתא דרבי מאיר וחכמים במחצה על מחצה דכותל. - אולם הראב"ד (פכ"ד מטומאות מת ה"ד) נקט דנחלקו לענין טומאת הבית. וע"ש במרכבת המשנה שפירש דלענין כל חלל הבית מודה רבי מאיר דהבית טהור, ולא נחלקו אלא על כנגד הטומאה שבבית, והיינו כשיטתו שטומאה רצוצה הבוקעת לבית אינה מתפשטת בכלו. - אמנם ב"חידושי רבינו חיים הלוי" שם ביאר דאליבא דרבי מאיר הבית טמא לגמרי, דהפלוגתא היא האם אפשר לצמצם או לא. - הן אמת דה"חסדי דוד" והחזו"א כתבו להגיה

רבי שמעון, דכותל ומעזיבה דינם שוה, ורבי מאיר ורבי יהודה לטעמייהו. עכ"ל.

ביאור הרמב"ם לתוספתא הנ"ל

אמנם הרמב"ם (פכ"ד מטומאות מת ה"ה) פסק בדין כותל שהוא לאויר כרבנן דרבי מאיר שבמחצה על מחצה העומד על גבי הכותל טהור, ולענין מעזיבה שהיא לאויר פסק (פכ"ד מטומאות מת ה"ד) כרבי מאיר דבמחצה על מחצה העומד על גבה טהור. הרי דנקט דלא תלוי פלוגתתם זה בזה.

הכרעת הרמב"ם

דהרמב"ם (פכ"ד מטומאות מת ה"ד) פסק כרבי מאיר דשניהם טמאים, וביאר הטעם דאי אפשר לצמצם. ואח"כ (בהלכה ה') פסק כחכמים דמתניתין דהעומד מלמעלה טהור, וביאר הטעם שהרי פשטה הטומאה בבית. - וב"כסף משנה" (בהלכה ה') ביאר דצ"ל דסבר רבינו דטפי שייך לומר בכותל שתכנס טומאה לבית ולא תתפשט טומאה למעלה, ממאי דשייך לומר במעזיבה. והעיר דצריך טעם למה. - ועי' ב"חזון נחום" שפירש דבדינא דכותל מיירי שיש סדק בכותל, ולכן חשיב שפשטה הטומאה לבית דרך הסדק ואינה מטמאה על גבה, מה שאין כן במעזיבה דמיירי בלא סדק. אמנם העיר דהוי ליה להרמב"ם לפרש דמיירי שיש סדק בכותל. - וב"חסדי דוד" פירש דשאני טומאה שבכותל דב' השדיות סותרות זה את זה, מה שאין כן במעזיבה דגם נדון בה דין שדיה תבקע למטה ותטמא את הבית אנו דנין כן. וזהו להצד דטומאה רצוצה שעל גבי אוהל בוקעת לתוכו. - וב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פכ"ד מטומאות מת ה"ד) ביאר שיטת הרמב"ם דחלוקה טומאה שבכותל שמקצתה לצד פנים תחת האוהל והאוהל חוצץ שלא יצטרף למקצת שבחוץ, מה שאין כן בטומאה שבמעזיבה דאין אהל על הטומאה אם כן הרי האהלתו על המקצת שבחוץ חלה בכל הטומאה. - והחזו"א בגליונות (שם) כתב על פי דבריו דטומאה שבמעזיבה מחציה ולחוץ נשדית למעלה, דלפי זה הנידון הוא כשדיה בין ב' בתים, דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ד) דבמחצה על מחצה שדינן לתרוייהו. ורבי שמעון פליג משום דס"ל דבית חשוב טפי מאויר. ולא דמי לכותל שהוא לאויר שאין בו דין שדיה לחוץ.

והיינו דמשנתנו יכולה להתפרש גם אם יש בליעה בכלים. - וב"משנה אחרונה" העיר ע"ד הרמב"ם, למה הוצרך להאי טעמא, דהא הוי ליה לומר דהכא הוי ליה כאויר חשוב ואינם בלועים. ותירץ, דהאמת אמר דאפילו בלוע אינו מצייל, והוא הדין דהוה מצייל לכתוב כן גם לענין טומאה בכותל.

בדין מעזיבה שבין בית לעליה

(לח) ובהא דשנינו (פ"ו דאהלות מ"ד), מעזיבה שבין הבית לעליה טומאה בתוכה מחיה ולמטן הבית טמא והעליה טהורה, מחציה ולמעלה העליה טמאה והבית טהור מחצה וכלפי טהרה טהורין מחצה למחצה הרי הן טמאים רבי יהודה אומר כל המעזיבה לעליה. הר"ש פירש: "מעזיבה, היא תקרה המפסקת בין בית לעליה" עכ"ל. וצ"ב דהלא שנינו בסוכה (ט"ו). תקרה שאין עליה מעזיבה, וחזינן דהמעזיבה היא הטיט שעל גבי התקרה, וקורות הבית הם קרויים תקרה. וצ"ל דמאחר והר"ש לקמן (פ"ו דאהלות מ"ה) פירש דהקירוי הוא בגוונא דהקורות נתונות מכותל לכותל ועל גביהן נותנים נסרים שמקרה את הבית, ועל גבי הנסרים טחין את המעזיבה. ובמשנתנו (פ"ו דאהלות מ"ד) נתפרש דין המעזיבה, (ובפ"ו דאהלות מ"ה) נתפרש דין הקורות, ודין הנסרים לא נתפרש, לכן פירש הר"ש דב משנתנו דשנינו מעזיבה נכלל בזה גם דין גוף התקרה.

ביאור הר"ש התוספתא פ"ו דאהלות ה"ז

(לט) והנה הר"ש (פ"ו דאהלות מ"ג) הביא תוספתא (פ"ז דאהלות ה"ז), מעזיבה שהיא לאויר העולם טומאה בתוכה, מחציה ולמעלה הבית טמא והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טהור, מחציה ולמעלה הבית טהור והעומד מלמעלה כנגד הטומאה רבי מאיר מטמא ורבי שמעון מטהר, רב יהודה אומר כל המעזיבה תשמיש לעליה. - הר"ש פירש דפלוגתא זו היא כפלוגתא דרבי מאיר וחכמים בכותל שהוא לאויר (בפ"ו דאהלות מ"ג) דרבי שמעון ס"ל כחכמים שמהרים את העומד מלמעלה. וז"ל הר"ש: "ורבנן דמתניתין דוחכמים מטהרין היינו

בדברי הראב"ד, ולפי זה גם לשיטת הראב"ד הבית טמא לכו"ע.

ביאור הרמב"ם בכתלי הבית שיש בהם טומאה

מב והנה בהא דשנינו (בפ"ב דאהלות מ"ג), כותל המשמש את הבית ידון מחצה למחצה כיצד כותל שהוא לאויר והטומאה בתוכו מחציו ולפנים הבית טמא והעומד מלמעלן טהור כו'. והרמב"ם בפיהמ"ש כתב: "שהוא לאויר. שהיה עובי הכותל גלוי לאויר השמים, והגג מורכב בכותל ולא עליו כך כו". וכן כתב (פכ"ד מטומאת מת ה"ה) - וה"כסף משנה" (שם) ביאר, שאם היה מורכב על הכותל אפילו היתה הטומאה מחציו ולחוץ הבית טמא, שהטומאה פושטת בבית מאחר שהכותל מגוף הבית. וכ"כ בתשו' מהרלב"ח (סימן קמ"ב). - והחזו"א (אהלות סימן ו' סק"ד) כתב דהיינו דוקא כשהגג מורכב על הכותל כולו, אבל אם אינו מורכב אלא על חציו כל הכותל נידון מחצה על מחצה, והוכיח מהתוספתא (פ"ז דאהלות ה"ה) דפליג רבי יוסי בעומד מלמעלה, משמע דאליבא דת"ק עומד מלמעלה טמא, ואילו לרבי יהודה העומד מלמעלה לעולם טהור. - אלא דהחזו"א העיר בעיקר דברי ה"כסף משנה" דלא הוי סתים לה תנא, ואמאי לא ביאר דין זה דבכותל שהגג מורכב על הכותל העומד מלמעלה טהור, וכדקתני בתוספתא הנ"ל דאין הטומאה מעברת את הקורות אף על פי שאין הקורות לאותה הרוח, ומיהו בקורות סמוכות מן הצד מודה. א"נ דנקט תנא לרבותא דגם בכהאי גוונא העומד מלמעלה טהור, ואף על פי שאין גג האוהל חוצץ בינו לטומאה.

ביאור ה"חסדי דוד"

והנה ב"חסדי דוד" פירש התוספא הנ"ל, דמיירי שהקורות מכסות את כל הכותל, והא דאמרינן אף על פי שאין הקורות לאותה הרוח, היינו שלא נעשו לצד אויר אלא לבית, ואפ"ה דינם כאהל לחוץ גם על צד החוץ. ולפי זה כתב החס"ד דלשיטת הרמב"ם רבי יוסי פליג אמשנתינו ומטהר מחצה של צד חוץ גם בכותל שאינו לאויר.

ביאור החזו"א

אולם החזו"א פירש התוספתא דמיירי שאין הקורות מחפות את הכותל באותה הרוח אלא רק בחציו שלצד הבית, ולפי זה אין קשה מהתוספתא הנ"ל למשנתנו לפירוש הרמב"ם, דבכהאי גוונא מודה הרמב"ם.

ביאור ה"זר זהב"

איברא ד"הזר זהב" פירש כהחזו"א, ואפ"ה כתב דמשנתנו פליגא על רבי יוסי, ויעוי' ב"סדרי טהרות" שביאר דהרמב"ם קמייירי בגוונא שהגג מורכב בשפוע על הכותל, ובכהאי גוונא יש חלל על גבי הכותל הנדון כשפועי אהלים והכותל היא קרקעיתו וארצו של בית. דבגוונא שיש חלל טפח על טפח בינו לכותל, הטומאה הרצוצה בכותל מתפשטת בבית אחר שנשלמה רציצתה.

בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש

מג והנה כתב הרמב"ם בפיהמ"ש בזה"ל: "אם הטומאה פשטה לבית וטמאתו הרי כל מה שמחוץ לזה טהור, כי אנו רואים כאילו הטומאה בתוך הבית, ועל כן העומד על ראש הכותל טהור כמי שעומד על גג הבית". עכ"ל. - והיינו, דהטעם שהעומד מלמעלה טהור הוא משום חציצת האהל, וכמי שעומד על גג הבית. דמכיון שהטומאה נתפשטה באוהל הרי האוהל חוצץ שלא תטמא חוצה לו.

בדברי הרמב"ם

וכתב עוד הרמב"ם: "ואם היתה הטומאה בחצי החיצון הרי לא ניכרת פעולת הטומאה בבית, ונחשב הכותל כולו כקבר". עכ"ל. ומהא דלא פירש דטמא מדין טומאה רצוצה, דהא דין קבר אינו אלא כשהטומאה בתוך חלל טפח על טפח, וכדתנן (פ"ז דאהלות מ"א). מתבאר, דאין דין מאהיל על סביבות הקבר, אלא רק כשהגג מורכב על הכותל.

ברין העומד מלמעלה טהור

מד ובהא דשנינו דהעומד מלמעלה טהור, פירש הר"ש דלאו כטומאה רצוצה חשיבא ואינה בוקעת ועולה, דהא חשבינן לה כמונחת באהל המת.

ביאור הגר"ה הלוי

והנה ב"חידושי רבינו חיים הלוי" (פי"ד מטומאת מת) ביאר דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בגדר טומאה רצוצה, דהרמב"ם ס"ל דכל טומאה שאינה באהל חשיבא טומאה רצוצה, והראב"ד ס"ל דדוקא טומאה דחוקה במקום שאין בו חלל טפח על טפח חשיבא טומאה רצוצה ואפילו אם היא בתוך האהל. והנה לפי דברי הרמב"ם גם אם נימא דגדר דינא דשדיה הוא שמקום הכותל שייך לאהל, א"ש הא דלא חשיבא טומאה רצוצה, שהרי היא טומאה שבאהל. אבל להראב"ד דס"ל דגם טומאה שבאהל אם אין לה חלל טפח על טפח הוא הדין טומאה רצוצה, לכאורה הביאור הוא דעל ידי שהדייה אנו דנים כאילו אין הטומאה בכותל אלא בבית.

ביאור החזו"א והמקד"ד

איברא דהחזו"א (אהלות סימן ח' סק"ט) כתב דגם הראב"ד מודה דבמקום שיש חלל טפח על טפח פנוי בצד הטומאה דאין זה טומאה רצוצה. וכ"כ ה"מקדש דוד" (בקונטרס בעניני טהרות סק"ד). ולפי זה י"ל דה"נ סגי בחלל הבית שבצד הכותל לאפוקי מטומאה רצוצה. - ובדברי הראב"ד (פ"ז מטומאת מת ה"ד ופכ"ד מטומאת מת ה"ח) מבואר דגם דין מחצה על מחצה הוא מדיני טומאה רצוצה דבוקעת למקום שסמוך לה, אבל כשהיא בכותל או במעזיבה מקום בקיעתה הוא לצד הסמוך לה.

ברין טומאה בתוך הכותל

מה ובהא דשנינו (בפ"ו דאהלות מ"ג), כיצד כותל שהוא לאויר והטומאה בתוכו כו', פירש הר"ש: "וטומאה בתוכו, שנסדק הכותל ויש חלל בתוכו שהטומאה שם". עכ"ל.

ביאור התויו"ט

והנה התויו"ט ביאר דכוונת הר"ש שיש סדק בכותל הפתוח לבית, ודוקא בכהאי גוונא הבית טמא, וכמ"ש הר"ש (פ"ז דאהלות מ"א) שאם אין סדק בכותל ליכא דין שדיה.

השנת ה"מים טהורים"

אולם ה"מים טהורים" השיג ע"ז, ונקט דאפילו אם אין הסדק פתוח לבית אמרינן שדיה, ופירש דברי הר"ש (ברפ"ז דאהלות) באופן אחר.

ביאור החזו"א

ובחזו"א (אהלות סימן ו' סק"ב) כתב ע"ד הר"ש (פ"ז דאהלות מ"א) דמדברי שאר קמאי משמע דאפילו בלא שום סדק לצד הבית מחציו ולפנים הבית טמא. ובחזו"א (אהלות סימן ו' ס"ק י"ד) הוכיח מפירוש הרמב"ם (פ"ז דאהלות מ"ו) ומפירוש הגר"א שם דהבית טמא גם בלא סדק. ולעיל (אות ל"ט) נתבאר הוכחת ה"חזון נחום" על פי זה.

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.
Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

